

Advies over de aanpak van een niet schuwe wolf op de Hoge Veluwe

Adviesnummer: **INBO.A.4519**
Auteur: **Joachim Mergeay**
Contact: **Lode De Beck (lode.debeck@inbo.be)**
Kenmerk aanvraag: **e-mail van 9 november 2022**
Geadresseerde: **Zoogdierenvereniging Nederland**
T.a.v. Maurice La Haye
maurice.lahaye@zoogdierveniging.nl

Dr. Maurice Hoffmann
Administrateur-generaal wnd.

Wijze van citeren: Mergeay J. (2022). Advies over de aanpak van een niet schuwe wolf op de Hoge Veluwe (Adviezen van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek; nr. INBO.A.4519). Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek, Brussel.

Aanleiding

Men wordt in Nederland geconfronteerd met een jonge wolf die zeer benaderbaar is voor mensen. Deze wolf bevindt zich in het natuurgebied Hoge Veluwe. Over deze casus is de nodige informatie te vinden in de media¹.

In het vigerende (nationale) wolvenplan uit 2019² staat welke stappen ondernomen dienen te worden om een eventuele 'tamme' wolf die herhaaldelijk mensen benadert af te schrikken (pagina 16, punt b). In de praktijk blijkt de provincie Gelderland enkel van plan het dier te gaan 'verjagen' of 'afschrikken' met behulp van een paintball geweer. In de optiek van de Zoogdiervereniging wordt hiermee door de provincie Gelderland afgeweken van de eerder vastgestelde procedure (zoals vastgelegd in het wolvenplan).

Vraag

Wat is volgens het INBO de beste strategie of aanpak - gebaseerd op de huidige wetenschappelijke inzichten - om met de niet schuwe wolf op de Hoge Veluwe om te gaan?

Toelichting

1. Situatieschets

Zogenaamd aan mensen gewend geraakte (gehabituëerde) wolven zijn een eerste stap in een mogelijke escalatie naar een voor mensen gevaarlijke situatie. Het Nederlandse interprovinciaal wolvenplan (IPO, 2019) geeft in voldoende detail weer welke de maatregelen zijn die genomen zouden moeten worden.

We zien uit verschillende bronnen dat er op de Hoge Veluwe sprake is van gewenning aan mensen: op 23 september is een foto genomen op veel minder dan dertig meter afstand. Op 3 oktober is er sprake in de Nederlandse pers van een wolf die omsingeld is door fotografen, waarbij duidelijk is dat de afstand tot fotografen veel minder is dan dertig meter. Op 7 oktober is er melding van jonge wolven die nieuwsgierig gedrag vertonen, en één exemplaar die zich op zeer korte afstand liet benaderen. Op 22 oktober passeert op de Wildbaanweg een wolf een gezin met kind tot op enkele meters, en wordt dit dier ook even verder op korte afstand door meerdere bezoekers waargenomen. Hierbij valt op dat niemand aanstalten neemt om afstand te nemen. Begin november is er een gedocumenteerd geval van een wolf die kortstondig achter een fietser aanloopt.

Hoewel in geen enkele van de gevallen er sprake is van agressie, zijn dit zeer ongewenste situaties, waarbij er een risico is op verdere escalatie. Het feit dat dit gedrag herhaaldelijk is waargenomen op een kort tijdsbestek geeft aan dat het niet gaat om toevallige gebeurtenissen.

¹ o.a. <https://nos.nl/artikel/2451096-wolf-rent-achter-fietser-aan-op-de-hoge-veluwe>

² <https://www.bij12.nl/wp-content/uploads/2019/01/Interprovinciaal-wolvenplan.pdf>

Het Nederlandse interprovinciaal wolvenplan (IPO, 2019) schetst reeds duidelijk welke situaties risicovol zijn in interactie met mensen, en welke dat niet zijn (tabel 1 in IPO 2019).

Een brutale wolf wordt in die context gedefinieerd als een wolf die herhaaldelijk mensen toelaat op minder dan dertig meter, of zelf mensen benadert op minder dan dertig meter, met dien verstande dat de mens voor de wolf duidelijk als mens herkenbaar moet zijn. Een bestuurder van een voertuig, en zelfs een ruiter te paard wordt door een wolf niet als een mens herkend. Uitgaande van die definitie is het duidelijk dat de Hoge Veluwe momenteel een brutale wolf huisvest.

1.1 Situatieschets in Europa

De weerslag van een recent wetenschappelijk symposium over probleemgedrag bij wolven ten opzichte van mensen³ geeft aan dat brutale wolven in Europa zeldzaam zijn. In Italië zijn er 23 gevallen bekend van niet-schuwe wolven in de laatste tien jaar (op een totale populatie van > 3.000 wolven). In Slovenië zijn drie gevallen gedocumenteerd tussen 2006 en 2022 op circa 140 wolven. In Duitsland zijn twee gevallen gedocumenteerd sinds 2000 die leidden tot het uitschakelen van die twee wolven (op een huidig totaal van circa 1.200 wolven), en in Frankrijk zijn er in de laatste dertig jaar (op een huidig totaal van 927 wolven) tien gevallen op 3.280 meldingen van mogelijke vreemd gedrag gecatalogeerd als agressief, waarvan negen defensief waren (in respons op uitlokking). In zijn geheel geeft dit dus aan dat probleemgedrag naar mensen in Europa zelden voorkomt, en dat dit ook best zo gehouden wordt. Dit wordt verder bevestigd door Linnell *et al.* (2021): Europa huist momenteel zo'n 23.000 wolven, waarvan ongeveer de helft in nabijheid van mensen leven (Cretois *et al.*, 2021), en waarbij aanvallen op mensen zeer zeldzaam zijn, en slechts in zeer uitzonderlijke omstandigheden voorkomen.

1.2 Oorzaken

Het is essentieel om te achterhalen wat de oorzaken zijn van het ongewenste gedrag van brutale wolven. Op de Hoge Veluwe is het alleszins duidelijk dat het gaat om een jonge wolf (of wolven), waarbij één individu uitspringt dat herhaaldelijk dicht bij mensen komt.

In het algemeen spreekt men van twee fasen in gewenning: er is habituering wanneer een dier geleidelijk zijn aangeboren schuwheid voor bepaalde herhaalde stimuli verliest. Dieren die in een omgeving voorkomen met veel mensen hebben een grotere kans op gewenning aan mensen.

Het verlies van schuwheid wordt bovendien versterkt door ongewenst *menselijk* gedrag naar wolven toe, zoals het rechtstreeks of onrechtstreeks voederen en actief benaderen van wolven. Dit is doorgaans enkel mogelijk bij jonge dieren die in een leer- en verkenningsfase zitten. Het is in zulke situaties essentieel om voederen en benaderen van wolven (bv. voor fotografie) stellig te vermijden.

Linnell *et al.* (2021) en Nowak *et al.* (2021) benadrukken dat nagenoeg alle probleemwolven (in interacties met mensen) terug te brengen zijn op conditionering door mensen, vaak op voedsel. Het is dus essentieel om, zeker in het geval van jonge wolven die zich in een leerfase bevinden en van nature meer nieuwsgierig zijn, gewenning aan mensen te voorkomen, en gedrag die gewenning stimuleert te vermijden.

Passen we dit principe toe op het geval in de Hoge Veluwe, dan is er op zijn minst sprake van sterke gewenning aan bezoekers: we zien een wolf die mensen benadert of ze gewoon negeert terwijl hij tussen wandelaars heen loopt. De toeloop van fotografen bij een waarneembaar rustende wolf is geen gepast menselijk gedrag. Hierdoor leert een jonge wolf dat mensen geen gevaar vormen. Het is daarom essentieel dat bezoekers duidelijke

³ <https://www.lifewolfalps.eu/en/lupi-confidenti-sintesi-della-conferenza-internazionale-2022/>

richtlijnen krijgen over hoe omgaan met een nieuwsgierige jonge wolf, en dat er handhaving gebeurt naar het volgen van deze richtlijnen.

Faunabescherming vzw. stelt overigens dat het Nationaal Park De Hoge Veluwe kadavers van prooien die wolven zelf hebben gedood verplaatst hebben richting de Wildbaanweg om bezoekers te confronteren met de effecten van wolven op hun prooidieren. Er is hier voorlopig echter geen hard bewijs van bekend. Zoiets zou evenwel kunnen leiden tot versnelde gewenning aan mensen, omdat wolven dan uitgenodigd worden om hun prooien in de nabijheid van mensen verder te verorberen. Dit is een praktijk die, net als rechtstreeks voeren van wolven, te allen tijde moet vermeden worden.

2. Hoe te reageren op een mogelijks brutale wolf?

Nemen we hierbij het IPO wolvenplan bij de hand en passen we dit toe op de bovenstaande incidenten, dan zie we dat er sprake is van de op één na meest ernstige situatie (IPO 2019: tabel 1a): *“wolf benadert meermaals mensen”*, waarvoor de volgende maatregelen van kracht worden: *wolf zenderen en verjagen, publiek waarschuwen niet te voeren; indien geen resultaat de wolf doden.*

Op 3 november contacteerde de Zoogdiervereniging INBO met de vraag of het een GPS halsband ter beschikking had om een wolf te zenderen. Dezelfde dag werd die vraag ingetrokken met de melding dat de provincie dit toch niet wenst. Navraag bij de bevoegde administratie van de provincie Gelderland bevestigde dat de provincie geen initiatief wenste te nemen inzake zenderen van de brutale wolf. INBO heeft daarop op 5 november voorgesteld om met eigen middelen en op eigen initiatief deze wolf alsnog te zenderen; louter vanuit wetenschappelijk perspectief zou het zenderen van een wolf die een verjagingsprotocol ondergaat immers van toegevoegde waarde zijn in onderzoek ter zake, het sluit naadloos aan bij lopend doctoraatsonderzoek dat door INBO wordt begeleid.

Intussen is door de administratie van de provincie Gelderland bevestigd dat het Nationaal Park Hoge Veluwe geen toestemming geeft om de probleemwolf te verdoven en te zenderen, en dat de provincie er ook verder geen initiatief in wenst te nemen. In de huidige context achten we hierdoor de situatie uitermate problematisch en risicovol. Er is niet enkel een probleemwolf, men houdt ook geen rekening met de voorgestelde maatregelen uit het IPO wolvenplan, terwijl het IPO een goede basis vormt om zowel wolf als burgers adequaat te behoeden voor onnodige risico's.

2.1 Paintball en andere methoden van verjagen

Het verjagen van wolven met niet-lethale projectielen, zoals zogenaamde speciaal daarvoor ontworpen niet-gekleurde verfkogels, is bij gebrek aan het regelmatig voorkomen van wolven die mensen benaderen wetenschappelijk slechts spaarzaam gedocumenteerd. Het verdient daarom aanbeveling om elke poging tot verjagen zeer goed te documenteren. Het is daarbij cruciaal om wanneer de mogelijkheid zich aanbiedt een probleemwolf ook effectief te zenderen, zodat het gedragspatroon in detail kan geobserveerd worden en onderzocht kan worden hoe het gedragspatroon zo goed mogelijk veranderd kan worden. Een zender helpt daarbij om kort op de bal te spelen, zodat ook de uitvoerders van het verjagen ten alle tijden weten waar ze moeten zijn om eventueel in te grijpen op ongewenst gedrag. Het volstaat niet om een wolf te verjagen op eender welk moment: het is de bedoeling dat de wolf duidelijk de link leert leggen, door herhaling, tussen zijn gedrag en het gevolg van dat gedrag: *“Ik benader mensen dus ik word bestraft”*. Dit kan enkel gebeuren door personeel dat daar specifiek voor is aangesteld en dat weet welke gedragingen wanneer moeten bestraft worden.

2.2 Timing

Hoe langer getalmd wordt met het uitvoeren van verjagingsmaatregelen, hoe moeilijker een ingebakken geraakte gedraging omgekeerd kan worden. Zo was er in 2006 in Duitsland en Oostenrijk sprake van een brutale beer, die ondanks eerdere pogingen in Italië tot aversieve conditionering zeer gevaarlijk bleef (Austrian Bear Emergency Team, 2006). In de Verenigde Staten zijn de ervaringen met verjagen van wolven met niet-lethale projectielen gemengd: in sommige gevallen lijkt aversieve conditionering het gewenste resultaat te geven, in andere gevallen niet (Doug Smith, pers. comm.). Snel ingrijpen vanaf het eerste moment dat ongewenst gedrag wordt vastgesteld, is hierbij essentieel, net als een duidelijke link tussen actie (van de wolf) en gevolg (bestrafing). Volgende volgorde van praktijken wordt best toegepast, waarbij telkens een stap verder wordt gegaan wanneer het gewenste effect niet bereikt wordt (Reinhardt *et al.*, 2020):

- A) Observeren en documenteren
- B) Oorzaken van ongewenst gedrag opsporen en wegnemen
- C) Zenderen en verjagen
- D) Doden

In het geval van de Hoge Veluwe zien we dat er blijkbaar verzaakt is aan A) en B), en dat nu C) deels wordt overwogen (paintball inzetten).

De inschatting van INBO is dat aversieve conditionering weliswaar nog geprobeerd kan worden, maar dat 1) dit niet kan losgezien worden van een rigoureuze wetenschappelijke opvolging van de maatregelen, hetgeen zenderen vereist, en 2) dat de gewenning van deze wolf aan mensen reeds dermate ver gevorderd is dat het risico op een incident met een mens intussen te groot is en de kans op een succesvolle aversieve conditionering niet groot is. Het IPO (2019) hanteert het principe "Veiligheid van mensen staat in alle gevallen voorop" (IPO 2019)". Dit kan momenteel niet gegarandeerd worden met het gevoerde beleid ten aanzien van deze wolf.

Het huidige plan van aanpak, enkel beschieten met verfkogels, is niet conform de wetenschappelijke richtlijnen, en riskeert ondoeltreffend te zijn. Als gevolg daarvan lijkt de enige wetenschappelijk en maatschappelijk aanvaardbare maatregel nog te zijn om de wolf uit te schakelen. Dit is ook het oordeel van de Large Carnivore Initiative for Europe (een expertgroep rond grote carnivoren van de Species Survival Commission van de IUCN), die in een speciale zitting de casus heeft besproken en de bevindingen heeft gepubliceerd (zie bijlage).

In extremis kan ook overwogen worden om het probleemgebied in het park af te sluiten voor publiek, teneinde alsnog een volwaardige poging te doen om de probleemwolf volgens de regels van de kunst zodanig te conditioneren dat het gedrag naar mensen terug normaal (schuw) wordt.

3. Effecten op buurlanden

Hoewel wolven doorgaans pas in hun 2^e levensjaar uitzwerven, vertrekt een klein aandeel al in hun eerste jaar uit de ouderlijke roedel. De kans bestaat dan dat deze wolf (nu nog <1 j oud) op korte tijd elders in Nederland of Europa te vinden is. Dispergerende wolven leggen op enkele weken of maanden probleemloos 1.000 km, en deze wolf zou zich binnen korte tijd in België, Polen, Duitsland, Luxemburg, Frankrijk of elders in Nederland kunnen bevinden.

Zwervende wolven zijn doorgaans iets minder voorzichtig volgens onze ervaring, en richten zich meer op vee, omdat ze zich doorgaans in een landschap bevinden met meer mensen en dus ook meer vee (Mayer *et al.*, 2022). De kans dat een zwervende,

gehabitueerde wolf gevaarlijk gedrag vertoont naar mensen is daarmee veel groter dan bij een normale schuwe wolf. Ook daarom is het zenderen van zo'n wolf absoluut essentieel, teneinde goed te weten waar die wolf zich bevindt en gedetailleerd te kunnen opvolgen hoe die zich gedraagt.

4. Tot slot

Het beheer van probleemsituaties bij wolven is niet makkelijk. Een kritische kijk op de situatie in de Hoge Veluwe geeft aan dat er niet conform het geldende wolvenplan gehandeld is.

Elke casus is evenwel anders, en vereist een strategie op maat. Het lijkt aangewezen om elke verdere casus die zich voordoet met een duidelijk gemandateerde taskforce te onderzoeken, teneinde oorzaken weg te nemen, en bindende mitigerende maatregelen op te kunnen leggen, en deze degelijk op te volgen, en zo nodig bij te sturen. Daarbij moet telkens de afweging gemaakt worden tussen het risico dat burgers lopen in confrontatie met een brutale wolf, en de beschermde status van de wolf en zijn plaats in de natuur en in de publieke ruimte.

Conclusies

1. Er bevindt zich op de Hoge Veluwe wel degelijk een brutale wolf. Hoewel deze nog niet voor rechtstreekse incidenten heeft gezorgd in interactie met mensen, is het risico hierop te groot om de situatie blauwblauw te laten en halfslachtige maatregelen te nemen.
2. Nederland heeft een adequaat interventieprotocol voor probleemwolven. Het is zaak om dat strikt op te volgen om eventuele probleemsituaties bij aanvang de kop in te drukken. Dat lijkt tot nu toe niet gebeurd te zijn.
3. Bij gebrek aan een rigoureuze interventie volgens wetenschappelijke aanbevelingen, lijkt verjaging niet langer de aangewezen optie. We adviseren om de wolf in dit geval uit te schakelen, tenzij het mogelijk is om het park tijdelijk en deels of geheel af te sluiten voor publiek.

Referenties

Cretois B., Linnell J.D.C., Van Moorter B., Kaczensky P., Nilsen E.B., Parada J. & Rød J.K. (2021). Coexistence of large mammals and humans is possible in Europe's anthropogenic landscapes. *iScience* 24. <https://doi.org/10.1016/j.isci.2021.103083>

IPO (2019). Interprovinciaal wolvenplan. IPO, Den Haag.⁴

Linnell J.D.C., Kovtun E. & Rouart I. (2021). Wolf attacks on humans: an update for 2002–2020. NINA Report 1944. Trondheim, Norway: Norwegian Institute for Nature Research.⁵

Mayer M., Olsen K., Schulz B., Matzen J., Nowak C., Thomsen P.F., Hansen M.M., Vedel-Smith C. & Sunde P. (2022). Occurrence and Livestock Depredation Patterns by Wolves in Highly Cultivated Landscapes. *Frontiers in Ecology and Evolution* 10. <https://doi.org/10.3389/fevo.2022.783027>

Reinhardt I., Kaczensky P., Frank J., Knauer F. & Kluth G. (2020). How to deal with bold wolves. Recommendations of the DBBW. BFN-Skripten 577. <https://doi.org/10.19217/skr577>

⁴ <https://www.bij12.nl/wp-content/uploads/2019/01/Interprovinciaal-wolvenplan.pdf>

⁵ <https://brage.nina.no/nina-xmlui/handle/11250/2729772>

Bijlage 1: Titel

Management of a bold wolf on the Hoge Veluwe National Park: Statement of the Large Carnivore Initiative for Europe (LCIE), IUCN Species Survival Commission Specialist Group, 9/11/2022.

https://lciepub.nina.no/pdf/638036128617881011_LCIE_2022_Habituated_wolf_Hoge_Veluwe_V2.pdf